debatt@klassekampen.no

IDEER

Klassikeren

Den gode jord – vi kunne reddet den, men vi var for forbanna gjerrige og late.

Kurt Vonnegut, «A Man Without a Country»

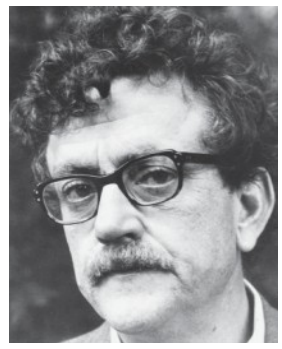

Norsk miljøbevegelse ble grunnlagt på kampen *mot* fornybar energ

Fremad i splittet tropp

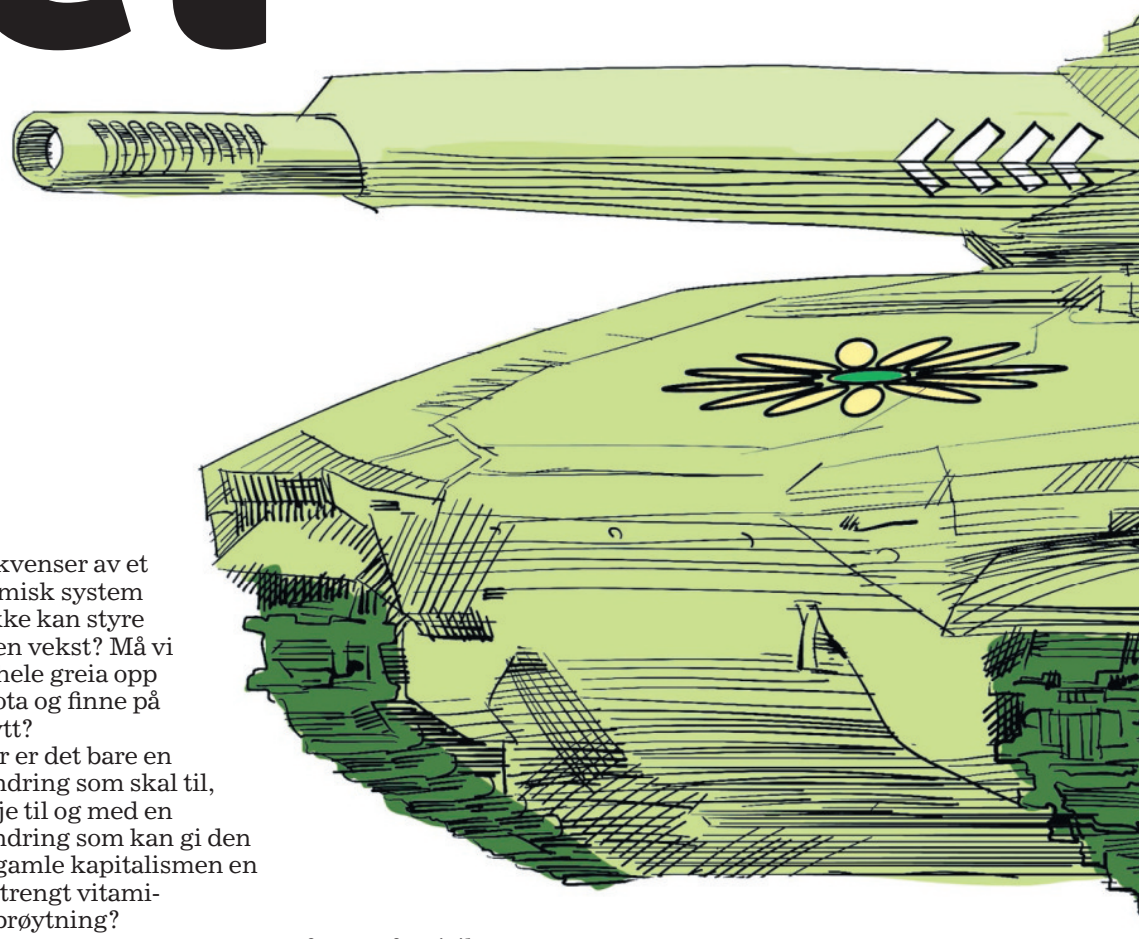

Ketil Skogen
MILJØ

Det er ikke bare suksessen til Miljøpartiet De Grønne som har ført til fornyet oppmerksomhet rundt miljøbevegelsen. Ymse kontroverser om klimatiltak og kraftutbygging har også bidratt. I vår stoppet Statkraft planene om storstilt vindkraftutbygging i Trøndelag, og NRK kunne fortelle at «Naturvernforbundet er fornøyd», mens «miljøorganisasjonene fortviler».

Men er ikke Naturvernforbundet en miljøorganisasjon? Er vi vitne til en dyp splittelse i miljøbevegelsen? Forvirrende kanskje, men her traff NRK uforvarende spikeren på hodet: Vi kan absolutt spørre om begrepet *miljøbevegelse* har noen mening i dag.

La oss begynne med begynnelsen og slå fast at norsk miljøkamp lenge var ensbetydende med kamp mot fornybar energi. Noen av de mest ikoniske bildene fra det som kanskje var en slags gullalder, viser aktivister som kjemper mot utbygging av vannkraft. Vi husker Arne Næss som bæres vekk av politiet under Mardøla-aksjonen i 1971, og Per Flatberg og lenkegjengen i Alta ti år seinere. Begikk de gamle heltene tragiske feilgrep, fordi de ikke visste at mer fornybar energi er redningen for en klode som trues av oppvarming?

Klimaendringer var knapt et tema da de største slagene om vannkraft ble utkjempet. Men heller ikke i dag er alle enige i at klima trumfer andre miljøproblemer. Hva som må til for å løse klimautfordringene er det også mange meninger om, og det er uenighet om hva de skyldes: Er utslippene uunngåelige konsekvenser av et økonomisk system som ikke kan styre sin egen vekst? Må vi røske hele greia opp med rota og finne på noe nytt?

Eller er det bare en kursendring som skal til, kanskje til og med en kursendring som kan gi den gode, gamle kapitalismen en sårt tiltrengt vitaminninnsprøytning?

Miljøbevegelsen var et av de klassiske casene for samfunnsvitenskapelige studier av det man kalte «nye sosiale bevegelser». De ble sett som en del av kulturendringer som ble tydelige på 1960-tallet, ikke minst som en respons på det sosiologer beskrev som «slutten på den organiserte kapitalismen».

Mot dette utviklet det seg da, mente man, nye sosiale konstellasjoner som var mindre bundet til politiske mål på vegne av bestemte samfunnsgrupper (les arbeiderklassen) og som heller rettet seg mot nye former for risiko (sosiale og fysiske). Likevel, den moderne miljøbevegelsen vokste fram sammen med det «nye venstre» på 60- og 70-tallet, og delte mye av den grunnleggende kritikken av industrisamfunnet.

Men nå har interessen for nye sosiale bevegelser avtatt. En viktig grunn er at de «bevegelsene» man var så fascinert av, egentlig ikke hadde den kollektive dimensjonen og den felles utviklingshistorien som mange mente de hadde sett. Dermed bleknet også potensialet for samfunnsendringer som var et sentralt poeng for mange – både forskere og aktivister.

Andre måter å sette «miljø i sentrum» på har vokst fram, og samfunnskritikken er ikke like sentral for alle. En teoretisk retning innenfor miljøsosiologien (som også må betegnes som en miljøpolitisk ideologi) kalles «økologisk modernisering». Dette perspektivet kjennetegnes av en sterk teknologioptimisme uten kritikk av strukturelle trekk ved moderne samfunn.

Et interessant element er ideen om at miljøaktivister går fra å være aksjonister til å bli businessmenn. De starter

TIDSSKRIFT: Årets tredje utgave av Vagant tar for seg filmer, bøker og artikler om droner og mørk geografi, i Arne Borges tekst «Dei kvite skuggane». Nummeret har også en transkribert utgave av et intervju på Litteraturhuset fra 2011, der Audun Lindholm snakket med nå avdøde Jon Bing om science fiction-sjangerens historie. I tillegg presenteres et essay om forholdet mellom tradisjon og nyskaping, og grensene mellom plagiat og helt vanlig mangel på originalitet, av den tyske filosofen Peter Sloterdijk.

Politikerne skjønner ikke hvordan et marked som fører til en industriell revolusjon etableres. Et selskap som Tesla må starte i høysegmentsmarkedet for å få nok profitt til å ta teknologien videre til billigbilen.

FREDERIC HAUGE TIL DAGENS NÆRINGSLIV 11. MAI

gi. Er en felles kamp for fornybarsamfunnet en uoppnåelig drøm?

ILLUSTRASJON: KNUT LØVÅS, KNUTLVAS@GMAIL.COM

firmaer som lager solcellepaneler i stedet for å stoppe tog med atomavfall. Systemkritisk miljøengasjement betraktes som umodent og noe som truer det «grønne skiftet» – altså en overgang til en miljøvennlig kapitalisme.

I Norge har vi Bellona og Zero, med sin kjærlighet til komfortable elbiler og ny kraftutbygging. De har beveget seg fra sivilsamfunn til marked, og har gjort miljø til sin forretningsidé, slik teorien om økologisk modernisering postulerer.

I den tilhørende retorikken finner vi et interessant nyord: «Fornybarsamfunnet». Er det et samfunn som er likt det vi har i dag, men som drives av fornybar energi? Guantánamo med solceller, liksom? Stridsvogner på biodiesel? Eller tiggere med kopper av resirkulert papp? Er det sånn at fornybarsamfunnets forkjempere bare ser dette ene problemet; at vi er for avhengige av «fossilt»?

Mange som roper på mer fornybar energi, snakker som om det er slik. Blant disse finner vi, ved siden av Bellona og Zero, partiet Venstre og eks-energiminister (og kommende oljemagnat) Ola Borten Moe. Sist-

«Systemkritisk miljøengasjement betraktes som umodent og som en trussel mot det 'grønne skiftet'»

nevnte la ikke fingrene imellom da han karakteriserte Statkrafts svik i Trøndelag: Han beskrev det i Nationen som industrisatsingen som forsvant.

Men også den kritiske miljøtenkningen skyter knopper, ikke minst gjennom de framvoksende «degrowth»-initiativene. I likhet med økologisk modernisering er degrowth både en akademisk og en politisk strømning, og framholder at et godt liv ikke bare er mulig uten økonomisk vekst, men at vekst er årsaken til miljøproblemene.

Retningen synes å øke sin oppslutning mange steder, ikke minst i Spania, kanskje på grunn av at veksttvangen i markedsøkonomien har gitt spesielt groteske utslag der.

Den marxistiske tilnærmingen der miljøproblemer forstås som uunngåelige resultater av en bestemt måte å organisere økonomien på, er fortsatt livskraftig (ikke minst i USA, interessant nok). Her er grunntanken at kapitalismen med sin iboende veksttvang aldri kan bli bærekraftig: Kapitalisme uten vekst gir kriser og arbeidsledighet. Enkel hoderegning tilsier at global vekst på tre-fire prosent i året vil ha voldsomme miljøkonsekvenser, selv med en dreining vekk fra fossil energi. En økonomi uten vekst må være en eller annen form for planøkonomi, og da må kapitalismen overskrides.

Og hele tida har de vanlige naturelskerne tuslet rundt iblant oss. De som vil beskytte vakker natur og levende liv mot ødeleggelse, uten en felles, overordnet ideologi. Ofte snakkes det litt nedlatende om det «klassiske naturvernet», som betegnes slik for å klistre det til en form for elitisme. I virkeligheten finnes det naturligvis et stort mangfold blant naturvernere, fra grunnleggende systemkritikk til synsmåter som med en viss rett kan knyttes til en livsnytende overklasse.

Uansett, om en ser på hvordan naturinngrep vekker harme og utløser motstand, er mobiliseringsgrunnlaget for miljøkamp trolig størst blant mennesker som ganske enkelt har en kjærlighet til naturen, samme hvilken pakke av livsstil og politikk den inngår i.

Da passer det bra å ta et skritt tilbake til hverdagsaktivismen, og til den nye kampen mot fornybar energi. I mange land møtes nye vind- og vannkraftprosjekter med massiv motstand, som riktig nok kan være sammensatt og ha forskjellig fokus. Ødeleggelse av landskap og leveområder for planter og dyr er viktigst for noen, mens støy og visuell forurensing er et hovedpoeng for andre. Og så videre.

Er kampen mot vindmøller et paradoks, like meningsløs som Don Quijotes? Hvis man mener at «grønn vekst» er eneste vei framover, kan det se sånn ut. Fra det holdet hører vi stadig at motstanden er egoistisk og skyldes at folk ikke vil ha ødelagt utsikten sin, og at den er et eksempel på det som kalles Nimbyisme. NIMBY er forkortelse for Not In My Back Yard, og betyr at man ikke vil ha noe plagsomt – som man ellers er for – i sin egen bakgård. Eller ved sin egen hytte.

Men fra andre perspektiver ser det helt annerledes ut: Hvis man for eksempel mener at alskens triks i en vekstavhengig økonomi ikke kan redde oss, er det logisk å redde stumpene nå og jobbe for systemendringer på lengre sikt. Også andre innfallsvinkler gjør motstanden ytterst rasjonell: Økonomer framholder at vindkraft er samfunnsøkonomisk ulønnsom, ingeniører mener at denne typen kraftproduksjon er lite effektiv, og så videre – uten at de stiller det aller minste spørsmålstegn ved kapitalismen.

Er folk inkonsekvente og mangler en helhetlig tankegang rundt miljøutfordringer? Langt ifra. Verden kan forstås på mange måter, og miljøspørsmål bakes inn i folks verdensanskuelse og politiske orientering. Som politisk tema er det ikke noe spesielt med miljø: Det er motsetninger – men også allianser – på kryss og tvers. Motstandere i en sak kan være allierte i en annen, men selv da kan de ha ulik forståelse av problemet.

Drømmen om en forent «miljøbevegelse» er nettopp det – en drøm. I den grad det er en nostalgisk drøm, må den handle om å gå tilbake til en epoke der grunntonen i miljøengasjementet var sterkt systemkritisk. Det er lite trolig at forkjemperne for økologisk modernisering har tenkt seg i den retningen.

Bestrebelser på å få brede organisasjoner som Naturvernforbundet til å samle seg om et program for overgang til «fornybarsamfunnet» framstår som fåfengte og lite samlende. Så snart man beveger seg inn i slike temaer, vil det vise seg at forståelse av både selve problemet og veien fram er – og må være – nedfelt i ulike samfunnssyn.

MDGs prinsipielle standpunkt om ikke å velge side, framstår som tilsvarende misforstått: Tar man ikke standpunkt, har man valgt side. Å predike et «grønt skifte» uten en kritisk analyse av kapitalismen er like mye et politisk veivalg som å promotere en marxistisk analyse av miljøproblemene.

Og det står visst ikke på dagsorden foreløpig, verken for Naturvernforbundet eller MDG.

Ketil Skogen,
sosiolog